

розвитку персоналізовано фахової особистості як базисної структури даного процесу, яка охоплює такі виміри. Це інтраіндивідуальний вимір - визначення сили та якості музичного обдарування на ґрунті аналізу своєрідності, особливості перебігу та вияву всієї сукупності психічних пізнавальних процесів та емоційних властивостей (персональні диспозиції музиканта-виконавця); діяльнісний вимір, який розмежовується на: персоналізовано-діяльнісний – інтроспективний (внутрішньо-діяльнісний) вимір, механізмами якого є музично-виконавська рефлексія, музично-виконавська аксіологія, музично-виконавська регуляція); соціально-діяльнісний – екстраспективний вимір – зв'язок виконавця з соціумом, суб'єктами якого виступають - композитор, музичний твір, слухач, сцена, аудиторія, що взаємопов'язуються музично-виконавською комунікацією, особистісно-виконавським спілкуванням; та виконавсько-досвідний вимір (система акумуляції, ретрансляції і трансформації виконавських умінь та навичок), якому притаманні: 1) модифікація, трансформація професійної системи художніх та технічних стереотипів скрипаля; 2) спрямування професійних установок скрипаля на досягнення суб'єктивної виконавської творчості; 3) акумуляція та синтез значущих (ціннісних) власних та еталонних зразків технічної та художньої майстерності скрипаля для досягнення вершинних рівнів музично-виконавської культури та творчого рівня виконавської інтерпретації (виконавець-майстер, виконавець-творець), що в перспективі визначає персональний стиль музично-виконавської діяльності скрипаля.

Таким чином, на ґрунті даної моделі формується особистість, яка, через виявлення своїх індивідуальних, соціальних та професійних властивостей, персоналізує (надає своєрідного значення, значущості) перебіг когнітивних, ціннісних та регулятивних процесів. У свою чергу, ці процеси здатні змінювати, розвивати, удосконалювати персональні домінанти та фахові якості скрипаля.

Таким чином, процес формування творчої виконавської особистості скрипаля у контексті мистецько-персоналізованого підходу визначається як моделювання особистісно-виконавських та змістовно-трансформуючих процесів, що зумовлює соціалізацію персональної особистості музиканта для подальшої її конкретизації та розвитку на вищих рівнях діяльності музично-виконавської культури.

Література

1. Берлянчик М.М. Основы учения юного скрипача / Марк Моисеевич Берлянчик. – М.: Издательство Росс.Академии им. Гнесиных, 1993. – 199с.
2. В.В.Рибалка. Аксіологічні основи культури особистості / Валентин Васильович Рибалка. – Чернівці: Технодрук, 2009. – 228с.
3. Рудницька О.П. Психолого-педагогічні проблеми загальної та мистецької освіти / О.П.Рудницька // Мистецтво у розвитку особистості: [Монографія / за ред. Н.Г.Ничкало]. – Чернівці: «Зелена Буковина», 2006. – С.36-55.

УДК 378.015.31:78.071.2

Багрій Т.Є.

ПЕДАГОГІЧНИЙ АРТИСТИЗМ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК У КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МУЗИКАНТА-ПЕДАГОГА

У статті розглядається проблема професійної підготовки музиканта-педагога. Подано визначення дослідників на поняття “артистизм”, виявляються особливості педагогічного артистизму та визначаються спільні риси творчої діяльності диригента та актора. Обґрунтовано важливість вироблення артистичних умінь на заняттях диригування та хорового класу, вказано шляхи формування педагогічного артистизму. Визначено, що образна уява є одним з головних складників формування акторської майстерності диригента-хормейстера.

Ключові слова: музикант-педагог, диригент, педагогічний артистизм, акторська майстерність.

В статье рассматриваются вопросы профессиональной подготовки музыканта-педагога. Дано определение исследователей на понятие “артистизм”, выявляются особенности педагогического артистизма и определяются общие черты творческой деятельности дирижера и актера. Обусловлена важность наработки артистических умений на занятиях дирижирования и хорового класса, указано пути формирования педагогического артистизма. Определено, что образное воображение есть одним из главных слагаемых формирования актерского мастерства дирижера-хормейстера.

Ключевые слова: музыкант-педагог, дирижер, педагогический артистизм, актерское мастерство.

Pedagogical artistry as important factor in the cultural and educational space of the training of musician educational specialist.

The question of professional training of musician educational specialist, able to create, stays among the problems of modern pedagogical science. The level of education and up-bringing depends on the fact if a teacher takes into account the demands of modern society. The necessity of investigation of personal aspects of teaching activity is caused by the orientation of education to the forming of human position of the teacher to be. High professional demands to the teacher's personality raised the necessity to form creative personality, development of individual style of the activity.

So, the teacher has a task to express feelings vividly and convincingly, skillfully combine figurative and logical thinking, develop pedagogical intuition, become proficient in pedagogical optimism. The aim of the article is to throw light on peculiarities of pedagogical artistry and to explain its influence on the quality of conductor-choir training of musician educational specialist.

In pedagogical science there is no doubt that a teacher of any specialty needs artistry, but it is reflected in the activity of musician educational specialist to the greatest degree. The subject of actor skill in pedagogical work is very actual, because the training of the teacher to be of Music at the conductor-choir lessons (“Conducting”, “Choir class”) is the original laboratory of the student's practical work. The teacher to be learns to set psychological contact with performers, guide communication of singers with listeners, adjust choir sounding. And the most important task at these lessons is the work out artistry skills. Working with choir group, a conductor has to make creative atmosphere in the group, hold own emotional state while communicating with the choir, and psychologically dispose the singers before the performance. The teacher, who has already possessed pedagogical artistry, is sure both in oneself and in the importance of the activity. So, possessing the elements of pedagogical artistry improves the training of musician-educational specialist to be, developing creative and professional skills.

Keywords: musician-pedagogue, conductor, pedagogical artistry, actor's skill.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві освіта розглядається як головний фактор соціального та економічного прогресу. Найважливішою цінністю в ньому є людина, яка прагне до пошуку нових знань і прийняття нестандартних рішень.

Нові вимоги життя в умовах динамічного розвитку суспільства визначають необхідність постійного пошуку найбільш досконалого шляху в організації і підвищенні рівня ефективності освітнього процесу, і відповідно, рівня професійної компетентності музиканта-педагога.

Питання професійної підготовки музиканта-педагога, здатного до творчості, моральних та естетичних переживань, знаходиться в руслі проблем, які вирішує сьогодні педагогічна наука. Від того, чи буде враховувати педагог ті вимоги, які пред'являє йому суспільство, як буде він здійснювати свою діяльність, залежатиме рівень освіченості і вихованості особистості. Сучасні тенденції розвитку освіти, високі професійні вимоги до особистості вчителя підвищили потребу у формуванні його творчої індивідуальності, розвитку індивідуального стилю діяльності. Професійно важливими якостями вчителя

стають здатність яскраво і переконливо виражати почуття, уміло поєднувати образне і логічне мислення. Вчителю як творчій особистості необхідно розвивати педагогічну інтуїцію, здатність до імпровізації, оволодівати педагогічним артистизмом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування творчої індивідуальності досліджувалися на філософському (М.Бердяєв, В.Іванов, Я.Пономарьов та ін.), психологічному (Б.Ананьєв, Л.Виготський, О.Леонтєв) рівнях.

Загальнопедагогічні питання професійної підготовки вчителя розроблялися в працях І.Зязюна, Б.Гершунського, О.Кучерявого, І.Підласого, С.Харченко, М.Ярмаченко та ін. Різні аспекти професійної підготовки вчителів музики досліджували О.Апраксина, А.Менабені, П.Ніколаєнко, Г.Падалка, Г.Стулова. Особливу цінність мають дослідження, в яких розглядається проблема становлення особистості на основі співставлення специфіки педагогічної діяльності з іншими видами діяльності, зокрема, з професією актора (В.Букатов, О.Булатова, П.Єршов, З.Корогодский та ін.). Педагогічний артистизм як найвищий рівень досконалості в роботі вчителя виділяли В.Загвязський, Є.Ільїн, І.Кривонос, А.Макаренко та ін. Роль артистизму як центральної ланки в професійній підготовці диригента аналізували видатні хорові диригенти К.Птиця, В.Соколов, П.Чесноков.

Мета статті – розкрити особливості педагогічного артистизму, обґрунтувати його вплив на якість диригентсько-хорової підготовки музиканта-педагога.

Виклад основного матеріалу. У педагогіці не викликає сумніву той факт, що артистизм необхідний учителю будь-якої спеціальності, але найбільше він відображається в діяльності музиканта-педагога. Педагогічну діяльність називають мистецтвом, і тема акторської майстерності в роботі педагога дуже актуальна, адже підготовка майбутнього вчителя музики на заняттях з дисциплін диригентсько-хорового циклу (“Диригування”, “Хоровий клас”) є своєрідною лабораторією практичної діяльності студента. Майбутній фахівець вчиться встановлювати психологічний контакт з виконавцями, керувати спілкуванням співаків зі слухачами, корегувати хорове звучання. І надзвичайно важливим у процесі цих занять є вироблення артистичних умінь. Працюючи з хоровим колективом, диригент повинен створити творчу обстановку в колективі, володіти власним емоційним станом під час спілкування з хором, психологічно налаштувати співаків перед виступом. Артистизм – це особлива образно-емоційна мова творення нового, зворушливий стиль співтворчості диригента і співаків, орієнтований на розуміння і діалог один з одним.

У словнику іншомовних слів артистизм (фр. *artistique* – художній) визначається як висока майстерність у художній або іншій естетичній творчості [7]. Його синонімами є артистичність, віртуозність, клас, майстерність [9]. Розглянемо погляди дослідників на поняття “артистизм”.

Так, М.Давидов визначає артистизм як органічне поєднання зовнішньої театральності і глибокого музикування на сцені у процесі комунікативного самовираження і психічного спілкування музиканта з аудиторією [5, с. 64].

О.Булатова розглядає артистизм як рису особистості вчителя, деяку її своєрідність (здатність перетілюватись, дар оповідача); сукупність навчальних прийомів, “технік”, мистецтво відбору найбільш яскравої, а не тільки значної смислової інформації; концепцію творчості [1, с. 12].

Г. Гарипова виділяє 6 методів формування артистизму музиканта-педагога, кожен з яких має своє функціональне призначення:

- традиційні методи (словесні, наочні, практичні);
- методи проблемно-творчого характеру (створення проблемних ситуацій, постановка навчальних проблем);
- методи “занурення” у сферу художніх образів;
- методи організації творчої діяльності (використання позанавчальних форм роботи хорового колективу);
- методи стимулювання до активного освоєння необхідних професійно-педагогічних якостей;

- методи педагогічної діагностики рівня сформованості артистизму особистості [3, с. 10].

Педагогічний артистизм передбачає виховання і розвиток емоційності, інтуїції, емпатії, уяви, спостережливості, здатності до імпровізації та інших якостей, які лежать у його основі. Ще славетний музикант, композитор, диригент М. Колесса писав: “Крім хорошого музичного слуху, почуття ритму і темпу, музичної форми і стилю, крім музичного смаку і почуття міри, музичної пам’яті, темпераменту і творчої фантазії, саме тих якостей, якими повинні відзначатися музиканти-виконавці, диригент ще повинен володіти іншими особливостями. Це перш за все уміння за допомогою доцільних і пластичних жестів рук і відповідного виразу обличчя передавати учасникам хору чи оркестру внутрішній зміст музичного твору, уміння, в якому немало спільного з акторським мистецтвом” [4, с. 178].

Якщо порівняти творчу діяльність актора і музиканта-педагога, у нашому випадку диригента-хормейстера, то можна виділити такі спільні риси як привабливість особистості; міжособистісна сумісність, в якій велику роль відіграє естетичний момент; педагогічне самопочуття (у актора – сценічне самопочуття); рівновага почуттів і розуму; сприймання диригента, що забезпечує живий зв’язок зі співаками і глядачами.

Загальноприйнятим є бережливе відношення до самопочуття актора перед виставою для того, щоб “увійти в роль” і, нарешті, підготуватися до того, що його буде розглядати безліч чужих очей. Диригенту перед репетицією, концертом також потрібен час, щоб налаштувати себе на творчу діяльність. Використання елементів театральної педагогіки у професійній підготовці музиканта-педагога повинно відбуватися відповідно до таких правил: педагог з якостями актора, а не актор з якостями педагога.

Також важливим моментом у диригентській справі є встановлення зорового контакту зі співаками. Для цього, увійшовши до хорового класу, потрібно зробити невелику “психологічну паузу”. Вона має значення як для співаків, так і для самого керівника хору. У цей час він освоюється зі своїм станом і перестає хвилюватися, а хористи налаштовуються на робочий лад. Але не завжди це дає позитивні результати. Витримування паузи можна віднести до вершин педагогічного артистизму.

Педагогічний артистизм є складним сплавом духовних і фізичних якостей, які допомагають знайти контакт з учнями. У структурі педагогічного артистизму можна виділити внутрішній артистизм (культуру педагога, привабливість, емоційність, витонченість, образний шлях постановки і вирішення проблем, асоціативне бачення, внутрішнє “налаштування” на творчість) та зовнішній (виявляється в особливих формах вираження свого відношення до матеріалу, передачі свого емоційного відношення до діяльності, володіння умінням самопрезентації, умілій режисурі занять) [5, с. 33].

У ході нашого дослідження було встановлено, що студенти недостатньо володіють акторською майстерністю, оскільки важливою її якістю є вміння грамотно, бездоганно дикцією, захоплююче і цікаво донести до слухача хоровий твір. Студента потрібно навчити не лише співати і диригувати, а й розуміти зміст твору, характер почуттів, які викликають саме ці слова, а не інші.

У класі диригування необхідно домогтися створення довірливої, творчої атмосфери. Часто спостерігаємо, що студент соромиться показати свої почуття, емоції, диригуючи твір у класі. Отож педагогу потрібно перевірити здатність студента до співпереживання, вивчити можливість розвитку його емоцій, образної уяви. Відсутність внутрішнього бачення призводить тільки до демонстрації навичок володіння технічними засобами. Здатність до образного мислення, тобто до уяви внутрішнім баченням зорових образів – одна із особливостей художнього типу мислення. Л. Бутенко зазначає: “Уміння уявити, відтворити в пам’яті яскраві картини, стан, дійство, передати їх слухачам і захопити своїм баченням хоровий колектив, – важлива якість хорового диригента” [2, с. 328]. Образна уява є одним з головних складників формування акторської майстерності. С. Казачков підкреслює: “Диригент повинен володіти здатністю та вмінням робити почуте баченим і бачене почутим” [6, с. 8]. На заняттях з диригування можна використовувати такий метод – диригувати твір, не використовуючи жести, а тільки міміку. Такий спосіб диригування розвиває образну уяву студента, підкреслює, що міміка, погляд є такими ж важливими в диригуванні, як і жести.

Розвиваючи образну сферу, майбутньому музиканту-педагогу потрібно вчитися використовувати життєві враження в інтерпретації художнього образу. К. Міхеєва зазначає, що формування педагогічного артистизму студентів буде успішним, якщо воно буде здійснюватися завдяки образу артистичного педагога. Так, оволодіння невербальними засобами спілкування (жести, міміка, посмішка, погляд та ін.) здійснюється через сприйняття образу диригента-хормейстера, який спілкується зі співаками лише невербальними засобами [8, с 19].

Відвідування концертів, вистав, участь у конкурсах, фестивалях відточує акторську майстерність студентів. Активна концертна діяльність сприяє розвитку сценічної уваги, яка полягає в зосередженості музиканта на тих чи інших об'єктах, пов'язаних з процесом виконання.

Підсумовуючи вищевказане, можна зробити висновок, що педагогічний артистизм – це професійно значуща якість, яка впливає на успішність професійної діяльності музиканта-педагога. Вчителю, який оволодів педагогічним артистизмом, притаманна впевненість у собі і в значущості своєї справи. Збіг особистих і професійних інтересів викликає бажання постійно вдосконалюватися і прагнути до високого рівня творчої діяльності. Та потрібно відрізнити артистизм від бажання справити враження, виділитися, ефектно виглядати. Артист у широкому розумінні – віртуоз, майстер своєї справи. Це найвища ступінь удосконалення в творчій діяльності, без якої не можна піднятися на бажану духовну висоту.

Отже, оволодіння елементами педагогічного артистизму вдосконалюють підготовку майбутнього музиканта-педагога, розвиваючи його творчі уміння та професійну майстерність.

Предметом подальшого наукового пошуку може стати розробка методичної системи з саморозвитку та самовдосконалення професійної майстерності студентів педагогічних ВНЗ на заняттях з хорового диригування, яка допоможе студентові вдосконалити напрацьовані артистичні вміння і навички.

Література

1. Булатова О. Педагогический артистизм: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / О. Булатова – М.: Академия, 2001. – 240 с.
2. Бутенко Л. О внутреннем видении художественных образов (вопросы технологии художественного мышления) / Л. Бутенко // Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської державної академії ім. А.В. Нежданової. – Одеса: Друкарський дім, 2004. – Вип. 5. – С. 328-341.
3. Гарипова Г.А. Формирование артистизма личности будущего учителя музыки: автореф. дис. на соискание наук, ступени канд. пед. наук: 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / Г.А. Гарипова. – Казань, 2002. – 24 с.
4. Гоян Я.П. Маестро / Я.П. Гоян: Есе. – К.: Веселка, 2005. – 207с.
5. Давидов М. Наукова термінологія в музичній педагогіці / М. Давидов // Часопис НМАУ ім. П.І. Чайковського. Науковий журнал. – 2009. – №1 (2). – С. 63-82.
6. Казачков С. От урока к концерту / С. Казачков – Казань: Изд-во Казанского университета, 1990. – 344 с.
7. Комлев Н.Г. Словарь иностранных слов, 2006. [Электронный ресурс] / Н.Г. Комлев. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/741026>.
8. Михеева Е.Г. Формирование педагогического артистизма студента – будущего учителя в процессе обучения в педагогическом университете: автореф. дис. на соискание наук, ступени канд. пед. наук: 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / Е.Г. Михеева. – Самара, 2008. – 25 с.
9. Тришин В.Н. Словарь синонимов русского языка системы ASIS, 2009 [Электронный ресурс] / В.Н. Тришин. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/741026>.